

SIPOS SÁNDOR

---

55 évnyi siker? Egység és egyéni lét egymásmellettsége az ASEAN-ban: a múlt eredményei és a jövőbeni kilátások

55 ÉVNYI SIKER? EGYSÉG ÉS EGYÉNI LÉT EGYMÁS- MELLETTISÉGE AZ ASEAN-BAN: A MÚLT EREDMÉNYEI ÉS A JÖVŐBENI KILÁTÁSOK

SIPOS SÁNDOR¹

Absztrakt

Az elmúlt évszázad bipoláris nagyhatalmi versengésének elkerülhetetlen következménye volt egy olyan érzet kialakulása a nemzetközi szereplőkben, hogy választaniuk kell a szuperhatalmak által kreált és fenntartott rendszerek, értékek és eszmék között. Az 1967-ben alapított Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN) e „szükségyszerűség” meghaladását célozta meg, valamint hogy a világ egyik legbizonytalanabb térségében kifaradjon a nagyhatalmi versengésből.

Nagyon kevés megfigyelő gondolta, hogy az ASEAN, amelyet éles politikai, kulturális, etnikai elhatárolások szabdalnak fel, nem csak életképes, de kimagasló és előremutató intézményként marad fenn. Eközben az ASEAN azt bizonyította, hogy miközben alkalmas a Nyugatról és Keletről érkezett eszmék és szereplők összekapcsolására, képes önálló fejlődési útját is járni.

Összefoglalva – az elméletileg – az ASEAN összetartást kizáró vagy nehezítő elemeket, e tanulmány magyarázatot keres arra, hogy a helyi szereplők miként tudták félretenni komoly ellentéteiket, és egyesítve politikai és gazdasági erejüket ellenálljanak bármiféle külső hatalom általi behódolási kísérletnek és megmaradjanak azon az irányvonalon, amely a Kelet és Nyugat által kijelölt, utóbbiakhoz is igazodó utak köztes területét jelenti.

¹ Dr. Sipos Sándor Ph.D., Magyarország Thaiföldre és Laoszba akkreditált rendkívüli és meghatalmazott nagykövete, aki saját kutatási eredményeit osztja meg. A cikkben szereplő következtetések kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik és nem tekintendők az Külgazdasági és Külügyminisztérium álláspontjának.

Az ASEAN legfőbb jellemzője, hogy eltérő háttérű és feltételű országok által alkotottan is sikerült megőriznie egységét a harmadik országok irányában. Mindazonáltal, mint bármely más élő szervezetnek, az ASEAN-nak is vannak gondjai és továbbra is érvényes a kérdés, hogy képes lesz-e a jövőben sikeresen szembeszállni a belső és külső nehézségekkel. A jelek és feltételek alapján a szervezet e képessége pozitívan megelőlegezhető.

A mai kor számára tanulság, hogy a Kelet felemelkedése egész térségek fejlődésének lehet a kulcsa. Az Eurázsia koncepció, mint szoros együttműködési projektnek létjogosultsága nemcsak igazolódik, hanem jelentősége fokozatosan növekszik. Magyarországnak és európai partnereinek nemzeti és együttes érdeke, hogy ezen a „közös földrészen” az együttműködés tovább fejlődjék.

Kulcsszavak: ASEAN, integráció, összetartás, regionális biztonság, Eurázsia-koncepció

Abstract: An inevitable consequence of bipolar great-power competition of the last century was the enforced feeling of smaller actors that they have to choose between systems, values and ideas created and up-held by super-powers. The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) established in 1967 aimed at overcoming this necessity and stay out of related great power competition in one of the most insecure regions of the world.

Very few observers had thought that ASEAN, so sharply divided along political, cultural, ethnic lines could become not only a viable but outstanding and forward-looking institution. However, ASEAN has proved that while bringing together ideas and actors from West and East it can retain its independent course.

Summing up elements that – theoretically – contradict or hinder ASEAN cohesion this study explains how the regional actors managed to put aside their serious dissension and combine their political and economic strength to resist subjugation to any outside power and remain on their intermediate course attuned by and to East and West.

The most spectacular feature of ASEAN is that having come from diverse background and conditions, it succeeded in preserving its unity toward third parties. Nevertheless, like all other living institutions, ASEAN is also facing problems and the question remains whether it can successfully withstand internal and external difficulties. Glancing at the current regional and national challenges, the long-term viability of ASEAN can be positively anticipated.

It is the basic message of our time that the emergence of Asia will remain a decisive factor for many regions and the Eurasia-concept that envisages Eurasian togetherness, will remain valid. It is the national and joint interest of Hungary and its European partners, to follow developments on this ‘common continent’ and improve continental cooperation.

Keywords: political cohesion, regional security, ASEAN coexistence, East and West concept

1. A kezdetek

Kevesek által vitatott, hogy napjaink egyik, ha nem legsikeresebb regionális tömörülése a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége, az ASEAN (Association of Southeast Asian Nations). Kijelenthető ez annak ellenére, hogy önmagában a Délkelet-Ázsia fogalomnak használata sem vezethető vissza hosszú múltra. Igaz, ez a földrajzi irány-megjelölés korábban is létezhetett, de politikai fogalomként csak a második világháborút követően terjedt el, vált általánosan elfogadottá. A fogalom hiányát egyszerű megmagyarázni: korábban sohasem létezett olyan hatalom (politikai, katonai, gazdasági vagy éppen kulturális-vallási erő), amely a mai értelmezés szerinti térséget egészében uralta volna.²

A sikerességnek, csak úgy, mint sok más társadalomtudományi fogalomnak tartalma, de még inkább értékmérése egyéni (szakmai) értelmezés és értékelés függvénye. A regionalizmus kérdésében, éppen úgy, mint a létező regionális szerveződések eredményeinek vagy éppen létjogosultságának, fenntarthatóságának, életképességének témájában súlyos tudományos és gyakorlati nézetek ütköznek. Ezzel együtt egyértelmű, hogy a maga elé tűzött célok megvalósítása terén korunkban valóban ezt a szervezetet lehet az egyik legsikeresebbnek említeni. Talán éppen ezért értékeli néhány kutató az ASEAN-t, mintha az az európai integrációs törekvések egyfajta alternatívája lenne. Bár mindkét esetben nemzetközi összefogásról van szó, azonban a hasonlatosságok mellett markáns különbségeket is tapasztalva egyértelmű, hogy az Európai Unió (EU) rendkívül sajátos, minden más nemzetközi és integrációs tömörüléstől alapvető jellemzők által jól elkülöníthető (Jetschke, 2014, p. 327).

A fentiek ki kell egészíteni azzal, hogy ez az egyébként hatalmas térség politikailag, gazdaságilag, és ami nem kevésbé fontos, etnikailag, vallásilag és kulturálisan is mindenkor szabdalt volt. S maradt egészen korunkig. Kiemelkedő államok – mint Földünk más térségeiben, úgy itt is – jöttek, mentek, felemelkedtek majd lehanyatlottak, de egyikük sem volt képes sem az óriási szigetvilágot, sem az ázsiai kontinens délkeleti nyúlványát akár ilyen formában részenként, és pláne nem e két részt együtt ellenőrzése alá vonni. Nem érdektelen megjegyezni, hogy azért létezett egyetlen olyan hatalom, amely – a történelmi múltban, de a jelenben is – képesnek mutatkozott ennek az övezetnek szinte minden szegletében hatást gyakorolni, és ez Kína volt. Sohasem folyamatosan és állandó jelenléttel, de erejének és befolyásának kihatásaként rendszeresen bele tudott szólni a helyi ügyekbe is (Shambaugh, 2021).

Természetesen a földrész szárazföldi, Kínával határos nyúlványában, amely ma az ASEAN öt államát is magában foglalja (Mianmart, Thaiföldet és az indokínai három országot, Kambodzsát, Laoszt és Vietnámot) a kínai hatás közvetlenül érvényesült, de még itt sem alakult ki egység, a szigetvilág pedig, már csak a földrajzi adottságai folytán is szétszabdaltabb volt.

Az európaiak megjelenése sem az egységesülés irányában hatott, hiszen négy nagy gyarmattartó (Anglia, Francia-, illetve Spanyolország, továbbá Hollandia) is jelentős területeket foglalt el. Az ASEAN tagjai közül egyedül a mai Thaiföld (Sziám) mentesült a közvetlen idegen uralom alól, bár a királyságnak rendkívül ügyesen kellett Anglia és Franciaország között egyensúlyoznia, hogy

² Délkelet-Ázsia múltjának gazdag irodalmából ajánljuk D.G.E. Hall (1955) klasszikus munkáját, a Tarling (2008) által szerkesztett köteteket, illetve Croissant és Lorenz (2018) munkáját.

ne adjon okot és lehetőséget egyik európai hatalomnak se a katonai beavatkozásra. A politikai és gazdasági befolyásnak azonban így sem tudta teljesen az elejét venni. Megemlíthető, hogy a térségben még Portugália is jelen volt, Kelet-Timorban, de a térségi folyamatokra az utóbbi évszázadokban már érdemi hatást nem gyakorolt.

Évszázados jelenlétüknek vizsgálódásunk tekintetében számos komoly következménye volt. Mindezekelőtt az, hogy Délkelet-Ázsia önkényes (a gyarmatosítási sikerek szerinti) felosztásával megakadályozták a helyi népek önálló fejlődését. Az európaiak jelenléte, az egyik oldalon, segítette az itteni gazdaságoknak a világgazdasági rendszerbe való – igaz, torzított – beilleszkedését, míg a másik oldalon gátat vetett a helyi népek nemzeti tudata és államisága megalapozásának.

Az európaiak közül mindenki a saját politikai és gazdasági elképzelése szerint kezelte a hozzá kapcsolódó függőségi területeket, amellyel – a függetlenség elnyerését követő időszakra komolyan kiható módon – igen különböző társadalmi-politikai, és nem utolsósorban kulturális rendszereknek vetették meg az alapjait. Előbbiek legsúlyosabb negatívumának azt tekinthetjük, hogy az önállóság elnyerését követően szinte minden újonnan létrejött helyi állam egyidejűleg került szembe a nemzet és államépítésnek, valamint a szomszédokkal való viszony kialakításának feladatával, bár inkább problémájával. Visszatekintve, nem lehet felróni egyik államnak sem, hogy a dekolonizációt követően elsődlegesen saját belső problémáikra koncentrált, és azok kezeléséhez igazította külpolitikáját, beleértve a régió kívüli nagyhatalmakhoz, illetve a térségbeli szomszédokhoz fűződő kapcsolatokat is.

A térség legújabb kori korszakolásánál – és Délkelet-Ázsia helyzetének alakulása tekintetében is – talán a legmarkánsabb határvonalat az 1960-as évek utolsó harmadánál kell meghúznunk. Bármi-ként is ítélkezik majd az utókor történelmszázad az 1965-1967-es indonéziai eseményekről, az tény, hogy Suharto elnök alapvetően módosította a térség meghatározó államának, Indonéziának kül- és biztonságpolitikáját és megteremtette az Indokínán kívüli, számottevő erővel bíró államok közeledésének lehetőségét. A hatalmas ország függetlenségét kinyilvánító, de lényegében minden szomszédjával szemben ellenségesen fellépő korábbi indonéz elnök, Sukarno felváltása nem jelentette minden ellentét vagy különbség azonnali feloldását. Ugyanakkor kiiktatta az indonéz külpolitikai szótárból a „*konfrontasi*” fogalmát és az új vezetés bizonyos érdekek egybeesésére építve kereste az együttműködést az addigi „ellenségekkel”. Természetesen, a közeledéshez szükség volt olyan partnerekre is, akik megértették, mennyivel hasznosabb az összefogás, mint a szembenállás.

Az 1960-as évek végén Délkelet-Ázsiában a helyi államok egyébként feszítő belső gondjai mellett a két régió nemzetközi politikai-biztonsági alapkérdése az volt, hogy sikerül-e a térség együttműködésre kész, és arra fogható államainak felülemelkednie a feloldhatatlan ellentéteken³ és megtalálni a találkozási pontokat, közös érdekeket; illetve a nemzetközi helyzet biztosítja-e kooperációjukhoz a szükséges hátteret. A történelem lényegében megadta a válaszokat a kérdésekre. Az ASEAN öt alapító tagjának (majd a sorban csatlakozó másik öt helyi államnak is) sikerült, egyrészt, leküzdenie az együttműködéstől talán leginkább visszatartó erőket, a gyanakvást és megtalálnia azokat a pontokat, amelyekre építve a kooperáció kialakítható volt. Másrészt, a kor két kiemelkedő hatalma („szuper-

³ Fentiekén túl ajánljuk Kusuma és Scott (2005) kötetét.

hatalma”) nem tudta – ha kívánta is, nem volt módjában – megakadályozni a szervezet létrejöttét. Sőt, lényegében mindkettő számára még előnyökkel is járt az öt állam belső összefogása, amely mintegy távol tartotta ezen országokat (a Szovjetuniótól), de valamelyest függetlenítette is őket (az USA-tól) és csökkentette a térségbeli feszültséget.

A konkrét helyzetet összegezve, 1967-re világosan kirajzolódtak a regionális politikai (és ideológiai) határvonalak. A sukarnoi „harmadik utas” politikán túljutó, az USA partnerségét kereső Indonézia, valamint az amerikaiakkal szövetséges viszonyt kialakító Thaiföld és Fülöp-szigetek mellett Malajzia és Szingapúr is szemben állt a térségben látszólag erős, a valóságban viszont mérsékelt befolyással bíró Szovjetunióval, de még inkább a térségbeli – betiltott – kommunista pártokon keresztül felkelést szító Kínával. Utólag visszatekintve megállapítható, hogy miközben a térséget a hidegháború kiemelt küzdőtereként tartották számon a helyi szereplők játéktere meglehetősen szűk volt.

Az a tény, hogy a délkelet-ázsiai államoknak már nem kellett a térségen belüli biztonságpolitikai fenyegetettségétől tartani, feltétlenül ösztönözte a közeledést. Az állami lét és a határok – viszonylagos – stabilitása és elfogadottsága megengedte a helyi államoknak nem csupán a kapcsolatok kibontakoztatását, de a mindenki számára alapvető kérdést jelentő – a klasszikus európai terminológiát alkalmazva – nemzetépítéssel való foglalkozást is. Amint – nem csekély mértékben a be nem avatkozási politika szigorú érvényesítése révén elősegíthette az „új” politikai rendszer(ek) megerősítését, a posztkolonista nemzetgazdaságok kialakítását és fejlesztését. Másrészt, valamennyi országot érintette az etnikai sokszínűség, a központi hatalom és a centrumon kívül elhelyezkedő erők viszonyának rendezetlensége, a társadalmi elmaradottság, amint a gyarmati korból hátrahagyott politikai és határproblémák sora is. Tehát egyértelműen megmutatkoztak azok a területek, ahol szükség volt a belső (nemzeti) stabilitásra, és nyilvánvaló volt, hogy ez elérhetetlen az egymáshoz való közeledés, egymás elfogadottsága, a párbeszéd, és végső soron az egymásra (is) támaszkodás nélkül.

Összességében az alapító államoknak sikerült beazonosítani és egymással elfogadtatni azokat a pontokat, elveket és célokat, és egyben magatartási kódexet is, amelyek közös vágányra terelték őket, és amelyek alapján az érdekek egyes összetevői képesek voltak feledtetni az ellentmondásokból fakadó más elemeket, a később csatlakozók pedig átvették, és ugyancsak fenntartották a korábban alkalmazott gyakorlatot.

2. A szervezeti lét és működés kibontakoztatása

Egy szervezet sikerét természetesen azon lehet legjobban lemérni, hogy miként teljesíti-teljesítette a kitűzött célokat, miként szolgálta ki az alapítók és a később csatlakozottak törekvéseit, érdekeit. Minden szervezet azonban csak akkor képes megfelelni az elvárásoknak, ha ezek a célok megvalósíthatók, ha a partnerek készek az együttműködésre, és ha megteremtik a kooperációhoz szükséges feltételeket. E feltételek egy része adminisztratív-technikai, de a meghatározó elemek többsége politikai-ideológiai, továbbá – az együttműködés jellegétől függően – gazdasági, kulturális, vagy éppen más tartalmú.

Az adminisztratív-technikai feltételeket az ASEAN fokozatosan teljesítette, létrehozta 1976-ban az

ASEAN Titkárságot, kialakította saját működési mechanizmusait, lényegében megteremtette a belső diplomácia kereteit (Association of Southeast Asian Nations, 2022). A Titkárság azonban, mint az ASEAN más szervei is, nem rendelkezik nemzetek feletti jogkörökkel, szerepe mindenekelőtt a kezdeményezésre, a koordinációra korlátozódik. Maga a Főtitkár sem jogosult érdemi kérdésekben döntést hozni. Ez egyértelmű jelzése volt annak, hogy a tagállamok nem kívánják kiadni kezükből a kérdések rendezésének jogát. (Ez jelentős eltérést mutat az EU némely intézményének döntéshozatali képességével szemben.) Sor került további szervezeti-működési „újításokra” is, de a tagállami szuverenitás korlátozására a tagállamok továbbra sem vállalkoztak. (Így például megszületett az Állandó Képviselők Bizottsága /Committee of Permanent Representatives – CPR/, amelyhez hasonlóan az EU-ban is találunk a Coreper-ek formájában, de a szövetség egészének sajátosságaiából fakadóan a két szerv feladatköre és tevékenysége ismét csak nehezen összehasonlítható.)

Idővel a külügyminiszterek találkozóival mellett – az ASEAN politikai-gazdasági ambícióinak kiszélesítésével – mind a politikai, mind az egyéb szakmai területeken komplexebb struktúrák jöttek létre. E tekintetben is az ASEAN Alapokmányt tekinthetjük kiindulási pontnak, hiszen ez a dokumentum rendelkezik a már létrehozott belső szervek és intézmények helyzetének megerősítéséről, mind az újonnan létrehozandó közös fórumok felállításáról. A legfontosabb elemnek itt azt tekinthetjük, hogy a legfelső politikai döntéshozatali szervtől kezdve a szakmai testületekig bezárólag lefedésre került szinte minden olyan terület, amelyen a tagállamok érdekeltnek mutatkoztak az együttműködésben. A nemzetekfeletti kérdés továbbra sem került napirendre, de a szakmai és emberi kapcsolatok elmélyülésével e fejlemények feltétlenül az együttműködés kibontakozása, a belső kohézió erősödése irányában hatottak, illetve hatnak. Ezt feltétlenül pozitív elemnek kell tekinteni, hiszen közelebb visz egyfajta ASEAN-identitás kialakulásához is, de nem feledhető, hogy a politikai, vagy éppen biztonságpolitikai ellentétek nagyon gyorsan eltörölhetik az elért eredményeket.

Sajátos eszközt jelent az ASEAN Alapokmányban életre hívott vitarendezési mechanizmus (dispute settlement mechanism – DSM; ASEAN Charter Chapter VIII). Ilyen elnevezésű fórummal találkozhatunk a WTO-ban is (míg ilyen formában nem létezik az EU-ban). A DSM az együttműködés minden területén alkalmazandó, és miközben célja minden vita békés feloldása, eszközei pedig a párbeszéd, a konzultáció, és a tárgyalások. Ebben a megközelítésben a DSM önmagában is jelentős lépésnek tekinthető, különösen, hogy az ASEAN Titkárságnak is biztosít némi szerepet e folyamatok követésében. Korlátozó elemként jelentkezik azonban, hogy a mechanizmus sem módosít a tagállami szuverenitás csorbíthatatlanságán (lényegében az elutasítás vagy vétó alkalmazhatóságán), hiszen az ellentétek feloldatlansága esetén az ASEAN csúcstalálkozó elé kerülnek az ügyek, amelyen viszont továbbra is az egyhangúság érvényesül.

Kezdetektől fogva érvényesültek a működésben a mindmáig fenntartott, ASEAN-útként (ASEAN-way) aposztrofált alapelvek: a tagállami szuverenitás merev értelmezése és szem előtt tartása; a „belügyekbe” való be nem avatkozás hasonló módon való alkalmazása; a döntések együttes, egyhangú meghozatala. Az együttes és egyhangú döntéshozatal annyiban „enyhült” az évek során, hogy egyes tagállamok kimaradhatnak számukra kényes ügyek eldöntéséből. Az elfogadott megállapodások azonban nem is terjednek ki az így érintett tagállamra

Ezek az elvek, miközben a szervezet a kooperációnak fokozatosan mind magasabb céljait tűzte maga elé, fennmaradtak. Ez feltétlenül stabilizálta a résztvevők kapcsolatait, nem engedte az ellentétek felszínre kerülését, másrészt szigorú korlátokat állított a közösségi érdekeknek az egyéni érdekeltségek fölé helyezése elé.

A legelső ASEAN dokumentum, az 1967-es Bangkoki Nyilatkozat (Bangkok Declaration), még csak általános formákban tett hitet a széleskörű együttműködés mellett, illetve szorgalmazta a regionális béke és biztonság megteremtését, hogy napjainkra eljussunk három „közösség” létrehozásának megcélzásáig. Az 1976-ban elfogadott ASEAN Concord II⁴ dokumentum három közösség életre hívását jelölte meg feladatként. Ezek az ASEAN Gazdasági Közösség (ASEAN Economic Community – AEC), az ASEAN Biztonsági és Politikai Közösség (ASEAN Security and Political Community – ASPC), és az ASEAN Társadalmi és Kulturális Közösség (ASEAN Social and Cultural Community – ASCC).

A 2008-ban hatályba lépett ASEAN Alapokmány (ASEAN Charter)⁵ jogalanyisággal is felruházta a szervezetet. E lépés jelentőségét még nem is napjainkban, hanem – adott feltételek között – a későbbiekben lehet majd felmérni. A jogi személyiség biztosítása ugyanis tekinthető egyszerű politikai gesztusnak is, amelynek révén a tagállamok a nemzetközi kapcsolatokban igyekeznek még markánsabb jelleggel felruházni a szövetséget. A mindennapok gyakorlatában azonban a státusznak nem kell feltétlenül mélyebb tartalmat tulajdonítani. Igaz, az egyik oldalon a jogi személyiség státusza jogokat, de kötelezettségeket is feltételez, ráadásul az ASEAN-t, mint szervezetet illetően. A másik oldalon viszont, mindez még nem jelenti, hogy a tagállamok bármennyit is engedtek volna a kormányköziségből és felruházták volna a szervezetet, hogy helyettük cselekedjék. Az ASEAN azonban így képessé vált, hogy más, hivatalosabb formában jelenítse meg a tagállamok közösségét. Ettől függetlenül, a jogi személyiség státusz-megadásának sokkal inkább a jövőben lehet majd jelentősége, amikor a szervezet – akár csekély mértékben is – hajlandó lesz lazábban kezelni a kormányköziség elvét.

3. Dinamizmus a gazdasági együttműködésben

A politikai és társadalmi kérdésekkel foglalkozók számára nem kérdéses, hogy a nemzeti határokon túlnyúló kooperációs kapcsolatokban a különböző területek felhasználhatósága, kiaknázhatósága eltérő. Vannak területek, amelyek túlságosan érzékenyek mutatkoznak ahhoz, hogy különböző országok szoros együttműködésüket éppen ott kezdjék kibontakoztatni. Így, például, a politikai, és különösen biztonságpolitikai együttműködés nem csupán közvetlenül érinti a nemzeti szuverenitást, de ez a közösség (nemzet, választópolgárok, stb.) számára is az ilyen külső elkötelezettség nehezebben „eladható”, mint például a hosszú idők óta még ellenfelek, sőt, ellenségek között is legfeljebb mérsékeltebb korlátok között folyó gazdasági, és különösen kereskedelmi kooperáció. Ezt a felisme-

⁴ A dokumentum szövege megtalálható: <https://asean.org/speechandstatement/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii/>

⁵ Az Alapokmány 2008-ban lépett hatályba. Szövege megtalálható: <http://www.asean.org/images/2012/publications/ASEAN-Charter.pdf>

rest tükrözte a Bangkoki Nyilatkozat is, amely „csupán” a közös problémák megoldása mellett tett hitet, de amelyhez a politikai hátteret a gazdasági kooperáció kiszélesítése nyújthatta.

A gazdasági együttműködést ekkor még nem az érdekek együttes érvényesítésének lehetősége vagy valamiféle „egymásra támaszkodás” jelentette, hiszen az ASEAN tagjai – Szingapúr kivételével – mindannyian kevésbé fejlett államok voltak. Elmaradottságuk ellenére az ún. Harmadik Világ „szerencsésebb” tagjai közé tartoztak. Részben, mert eleve kedvezőbb helyzetből indultak, mint sok más függőségi terület (például, az afrikaiak), és viszonylag rövid időn belül túljutottak a dekolonizáció politikai-katonai folyamatán. A feljük irányuló politikai (és részben biztonságpolitikai) figyelmet kihasználva jelentős forrásokhoz és beruházásokhoz is jutottak. Mindezt kiegészítették a térség kedvező gazdasági adottságai, a nemzetközi piacokon keresett nyersanyagok, élelmiszerek előállítására, és nem utolsósorban a világ más részeihez képest magasabban képzett, kulturális oldalról is alkalmazkodni képes munkaerő. Végül nem feledhető, hogy a világgazdaságban zajló hullámzó folyamatokhoz is sikerült az ASEAN eredeti tagjainak jobban igazodni, és bár kimaradtak – Szingapúr kivételével – az első körös NIC (újjonnan iparosodott országok) csoportból, de mögöttük, az azt követező évtizedekben már ők is ott sorakoztak. A későbbiekben Vietnámnak is sikerült az élre kerülni Szingapúrhoz, Malajziához, részben Thaiföldhöz felzárkózni. Indonézia és a Fülöp-szigetek, amelyek a többiekénél kedvezőtlenebb helyzetből indultak, ugyancsak tettek – nem is sikertelen – lépéseket hátrányuk ledolgozására (Cheong, 2004; Mahbubani & Sng, 2019).

A szervezet megalakulását követően – más fejlődő területekhez és országcsoportokhoz mérten – jelentősebb mérvű tőke érkezett a régióba. Ezt a helyi államok korántsem mindig átgondolt, de hosszú távon mégis sikeresnek bizonyult, legalább a részleges liberalizációra építő gazdaságpolitika révén hasznosították. Függetlenül attól, hogy szinte minden helyi állam sajátos, ön maga által kijelölt gazdaságfejlesztési utat járt be, mégis, ebben az időszakban, e gazdaságok stabilizálódtak, iparosodtak, pénzügyileg javítottak helyzetükön, csökkent a külső eladósodás mértéke, emelkedtek a hazai megtakarítások. Jelentős változások következtek be a hazai gazdaságokban, ehhez kapcsolódóan az exportszerkezetben, de a külgazdasági kapcsolatokban is.

A kereskedelmi forgalom a vezető gazdaságokkal sokszorosára emelkedett, de az ASEAN beilleszkedését a világgazdaságba talán még jobban mutatja, hogy a globális érték- és termelési láncok (Global Value Chains – GVC) terén részaránya az EU kivételével minden más regionális csoportosulásét meghaladja. Kétségtelen, a tagállamok – Szingapúr kivételével – még elsődlegesen csak a bedolgozás, és kevésbé az eredeti termékképzés révén biztosítanak hozzáadott értéket (Yamaguchi, 2018). Legfőbb partnereik azonban a világ vezető gazdasági szereplői, amelyekről a GVC keretében nem csupán jövedelmező feladatokat kapnak, hanem alapvető technológiai-tudományos ismereteket is átvesznek, amelyek révén felgyorsíthatták a már korábban elkezdett ipari-technológiai fejlődésüket. Napjainkban Malajzia, Thaiföld vagy Vietnám közvetlenül az élenjáró ipari államok után következnek, de Indonéziában és a Fülöp-szigeteken, de még az indokínai kisebb államokban is már jelét látjuk a haladásnak.

A regionális gazdasági együttműködést illetően, azt a külső tényezők alapvetően segítették, míg a belsők inkább visszafogták. A helyi államok – amint ez jellemző volt az elmaradott országokra

általában is – inkább az egykori gyarmati hatalmak vagy külső domináns erő (USA, Japán) felé orientálódtak, mert onnan várhattak támogatást (tőkét vagy éppen segélyeket), de technológiai ismereteket, és nem utolsósorban piacot is. A fokozatosan regionális gyűjtőközponttá önmagát kinövő Szingapúr kivételével egészen az 1970-1980-as évekig nem tudták sem a politikai és gazdaságpolitikai megfontolások, de még inkább a gyakorlati együttműködés terén ezt a függést jelentősen lazítani. Mondhatni, a helyi államok inkább versenytársai, semmint kiegészítői voltak egymásnak. Azaz, a tagországok inkább kompetitív, semmint komplementer gazdaságokkal bírtak, és ebben a helyzetben nehezebb volt megteremteni azokat a feltételeket, amelyek előmozdíthatták a belső gátak lebontását, illetve a kifelé irányuló gazdaság- és kereskedelempolitika összehangolását. Az ASEAN kezdeti éveiben sem elsősorban a belső összefogás mélysége, hanem inkább a külső partnerek személye változott, amennyiben a volt gyarmattartók fokozatosan háttérbe szorultak és helyükre az USA és Japán lépett. Az ezredfordulót követően a helyzet radikálisan megváltozott és Kína nem egyszerűen behozni látszik versenytársait, hanem szinte valamennyi tagállamban a többieket megelőző gazdasági partnerré vált.

A gazdasági együttműködésben az első érdemi sikereket az 1992-es szabadkereskedelmi megállapodás (ASEAN Free Trade Area – AFTA) jelentette. A tagállamok egy helyi egységes piacot terveztek kialakítani, főként vámkedvezmények nyújtásával. Ha nem is feltétlenül a tervezett időpontokra, de általános formájában megvalósultak az AFTA-ban foglaltak. (2019-ben – az ASEAN Titkárság adatai szerint az importvám 98,6%-át megszüntették a tagállamok a belső kereskedelemben. A vámok lebontása segítette a belső kereskedelem értékbeli növekedését, de tekintve a külkereskedelmi forgalom ugyancsak gyors emelkedését, az intra-ASEAN kereskedelem aránya a teljes regionális forgalomban nem emelkedett kiemelkedő módon, és mindössze a 23-25%-ot éri el. Egyértelmű, hogy ez a tény visszavezethető a hagyományos nemzetgazdasági szerkezetekre, de az új hatások közül érvényes, hogy a fejlődés folyamatát, mint ezt GVC részvétel is jelzi, a legfejlettebb ipari államokhoz való közvetlen kötődés határozza meg. A GVC-részvétel korántsem mellékes, miután az ASEAN-export mintegy kétharmada származik a globális értékhálózatokkal összefüggő tevékenységből. Ez tekintélyes módon elősegítette az áruk belső mozgását, de az örökölt, a belső forgalmat gátló problémákon még nem lendítette át a tagállamokat.

Az ASEAN Alapokmány túllépett az AFTA-n és egy ASEAN Gazdasági Közösség (ASEAN Economic Community – AEC) létrehozását célozta meg. Az AEC végső célja egy egységes piac és egységes termelési alap kialakítása (amelyen belül az áruk, a szolgáltatások, beruházások, a tőke és a szakképzett munkaerő szabadon áramolhat), a versenyképesség regionális szintű erőteljes javítása, amely elősegíti mind a kiegyensúlyozottabb, igazságosabb gazdasági fejlődést, mind a térség még szervezettebb beilleszkedését a világ gazdaságba (Ishigawa, 2021). Ennek érdekében irányozzák elő a megfelelő jogi háttér kialakítását is. E törekvések keretében már számos regionális megállapodás született, mint az ASEAN Trade in Goods Agreement (ATIGA), amely kapcsolódik a Common Effective Preferential Tariff (CEPT) Scheme-hez, az ASEAN Framework Agreement on Services (AFAS) és ASEAN Comprehensive Investment Agreement (ACIA).

E téren nem lebecsülendő eredmények is mutatkoztak, amennyiben a vámjellegű akadályok fokozatosan lebomlottak, és erőteljes növekedésnek indultak a belső, regionális tőkeberuházások is (CARI ASEAN Research and Advocacy, 2019). A Gazdasági Közösség – hivatalosan – 2015-ben létrejött, de kibontakoztatásához, érdemi megvalósításához még számos gazdasági-kereskedelmi területen jelentős változtatásokat kell végrehajtani, amelyhez az ASEAN Gazdasági Közösség 2025 Tervezete (ASEAN Economic Community Blueprint 2025) nyújt kereteket.⁶

Ugyanis, miközben látszik a belső kohézió erősödése, nem lehet figyelmen kívül hagyni a még jelentkező gyengeségeket sem. Így mindenekelőtt azt, hogy a térség gazdasági fejlődése gyors és látványos volt, de ez nem járt együtt a belső kooperáció – arányos – kibontakozásával. Szinte minden területen, ahol érzékelhető az általános haladás, a belső együttműködés mértéke stagnált. Pedig a Gazdasági Közösség önállósága és életképessége részben attól is függ, hogy mennyire tudnak a tagállamok a belső piacra támaszkodni, és ezzel mintegy a külső függőségen lazítani, és itt mérsekeltebbek a sikerek. A vámok lebontásában elért előrehaladást ugyanis, például, negatív módon ellensúlyozza, hogy megnövekedett, illetve továbbra is magas a nem-vám jellegű, technikai és egyéb tartalmú akadályok száma.

Az összességében kedvező folyamatok legegységesebb bizonyítéka – és ezt valóban igen nagy politikai sikerként és ösztönzőként is el lehet könyvelni –, hogy a legfontosabb külső partnerek közül szinte mindenki kiemelten kezeli az ASEAN-nal való gazdasági együttműködést. Mindegyik partner szem előtt tarthatja, hogy az ASEAN már most közel 650 milliós piacot képez, és egyesített gazdasági teljesítménye a világ negyedik-ötödik gazdasági erejét adja. Az érdeklődés egyértelmű jele a bilaterális alapon kötött szabadkereskedelmi megállapodások száma, illetve az is, hogy a tagállamok szinte minden kelet-ázsiai, csendes-óceáni sokoldalú szerveződésben jelen vannak. Így megtalálhatók a Kelet-Ázsiai Átfogó Gazdasági Partnerségben (Comprehensive Economic Partnership for East Asia – CEPEA). Még jelentősebb – mintegy az ASEAN-nal a térség közepén – a világ jelenlegi leghatalmasabb és legkiterjedtebb szabadkereskedelmi megállapodásában, a Regionális Átfogó Gazdasági Partnerségben (Regional Comprehensive Economic Partnership – RCEP), amely gazdasági mutatóit tekintve a világ legerősebb regionális szerveződése, a globális GDP közel 40%-át adva.

Ezek a kooperációs csatornák megerősítik az ASEAN helyét a globális gazdasági rendszerben, számuk tekintetben versenyelőnyöket teremtenek a kívülállókkal szemben, és egyben erősítik a belső összetartást is. Utóbbi elem azonban kétélű kardnak bizonyulhat, ha nem jár együtt a belső gazdasági kohézió elmélyülésével. Az elkövetkező évek mutatják meg, hogy mennyiben sikerül a regionális együttműködés révén a külső függést, talán nem is visszaszorítani, hanem elfogadhatóbb, hatékonyabban kihasználható és kölcsönösen előnyös partnerséggé alakítani.

⁶ Az ASEAN Economic Community Blueprint 2025 dokumentumot a szervezet 2015-ben fogadta el a két másik közösséggel összekapcsolódó dokumentumokkal együtt (ASEAN Political-Security Community Blueprint 2025; ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint 2025).

4. Az ASEAN-külkapcsolatok

Az ASEAN politikai szerveződésként jött létre és sohasem próbálta elfedni, hogy céljai regionális együttműködésnek és külpolitikailag egyaránt motiváltak. A szervezet tagjai megértették, hogy a külkapcsolatok politikai és biztonságpolitikai szegmensében való összefogás is elengedhetetlen, ha ki akarnak szakadni a külső (szuper vagy nagyhatalmak) konfliktusából és/vagy hatalmi szorításából, ahhoz, hogy saját nemzeti és regionális érdekeiket a lehető leghatékonyabban érvényesítsék. Ezért is kezelték kezdetektől fogva az együttes külpolitikai fellépést prioritásként.

Az összefogás alapelvei értelmében az egyes tagállamok külkapcsolataikat teljesen önállóan formálhatják, de azért a külső hatalmakkal szemben igyekeznek, nem utolsó sorban a tárgyalási pozíciók erősítése érdekében, összehangolni. Ez eddig eredményesnek bizonyult már csak azért is, mert a nagyhatalmi versengés az indokínai háborút követően alábbhagyott. A Szovjetunió hátrébb húzódtott, majd megszűnt, az USA figyelme is csökkent, és Kína kezdetben még másodosztályú erőként volt jelen a régióban. A helyzet radikálisan megváltozott akkor, amikor Kína kiemelkedő szereplővé vált Délkelet-Ázsiában.

Az alapelvek lelassították ugyan, de hosszabb távon talán még elő is segítették a gazdasági szférában való apró lépések politikájának kibontakozását, viszont ez kevésbé működött a külpolitikában. Az ASEAN-út alkalmazása, az egyhangúsághoz való ragaszkodás, az egyetértésre törekvés, a problémák szőnyeg alá söprése (Beeson & Murray, 2020) elejét veszi a hatékony fellépésnek. Kétségtelen, a rendszer jól működik, amikor a tagállami érdekek fedik egymást. Eltérő törekvések esetén azonban gondok jelentkeznek.⁷

A térség államai felfogták, hogy beilleszkedve Földünk két nagy vízterülete, az Indiai- és a Csendes-óceán közé, számukra az itteni folyamatok és érdekek kezelése a legfontosabb, de igyekeznek a globális térben is megjeleníteni. Kapcsolataikat igyekeznek a közvetlenül nem jelen lévő partnerekkel (mindenekelőtt az EU-val), illetve a viszonylagosan kisebb szerephez jutó ázsiai államokkal (Ausztrália, Új-Zéland, Dél-Korea, vagy éppen India) is elmélyíteni. Ez a diverzifikációs stratégia feltétlenül támogatókat eredményez mind a politikai, mind a gazdasági területen.

Éppen ezért, a bírálatok ellenére nem lehet csak kudarcokról beszélni, hiszen az elmúlt több mint fél évszázadban a szervezet elfogadtatta magát a nemzetközi kapcsolatok, különösen az ázsiai térségnek fontos (politikai és gazdasági) szereplőjeként, a külső partnerek állandó konzultációs partnerévé vált, és utóbbival szoros kapcsolódásban a (kül)politikai együttműködés sajátos rendszerét és hálózatát hozta létre. Már a szervezet megalakulását követően kialakultak a kétoldalú kapcsolatok a tágabb régió kiemelkedő tagjaival, Ausztráliától kezdődően Dél-Koreán át Japánig, majd folyamatosan szélesedett a partnerek köre. Ezen országokkal az ASEAN szervezeti szinten, tehát a belső álláspontokat összehangolva igyekezett fellépni, a kapcsolatokat szervezni, amelyek keretében a politikai és biztonságpolitikai kérdések megvitatása is prioritást élvezett.

⁷ Állításunk lényegére számos példa utal. Így Kambodzsa többiekétől markánsan eltérő Kína-politikája, vagy Malajzia határozott bírálata és közös álláspontoktól való eltérésre a mianmari rohingyák ügyében (Kamaruddin & Idris, 2019). A Dél-kínai tenger ügye önmagában hordoz olyan érdekellentéteket, amelyek feszítik a belső összetartást (Corr, 2018; Raditio, 2019).

A kétoldalú tárgyalások az 1990-es években öltöttek újabb szervezeti formákat, amennyiben a bilaterális megközelítés mellett kialakultak a többszereplős fórumok is. Az első ilyen tárgyalási keretet az ASEAN + 3 (ASEAN plus Three) fórum képezte, amely ugyan a kelet-ázsiai kooperációt hivatott erősíteni, de az ASEAN, tehát Délkelet-Ázsia kiemelkedő szereplésével. Hasonló, de jellegében és célkitűzéseiben eltérő tárgyalási terepet jelentett az ugyancsak az 1990-es években megszülető, ASEAN Regionális Fórum (ARF), amelynek keretében szélesebb körben, a legfontosabb partnerekkel folytatott a szervezet megbeszéléseket. Az ARF jelentőségét is – többek között – az adja meg, hogy itt is maga az ASEAN áll a középpontban, a külső erők pedig, részben egymással versengve, jelennek meg partnerként. Az e fórumokon elért eredményeket vagy rövidtávú hatásukat nem könnyű számszerűsíteni, mert következményeik többnyire hosszú távon mérhetők csak fel. Az azonban bizonyos, hogy az ilyen rendezvények eleve rákényszerítik a tagállamokat, hogy nézeteiket, tehát magát az ASEAN álláspontot összehangolják, majd együttesen képviseljék. Az érdekek összecsiszolása korántsem egyszerű dolog, de amennyiben ezt sikerül megvalósítani – és szükségszerű ezt megtenni, hiszen különben nem tudnak hatékonyan fellépni a külső partnerekkel szemben –, akkor az a belső összefogás diadalaként fogható fel.

A külpolitikai összefogás kereteit majd az ASEAN Alapokmányban említett ASEAN Politikai-Biztonsági Közösség (ASEAN Political-Security Community) adja, de hangsúlyozandó, hogy itt nem valamiféle politikai unióról van szó, hanem „csupán” az érdekek összehangolásáról és együttes képviseléről. Itt, érthetően, nehezebb előrelépni, mint a gazdasági szférában. Ezért nem meglepő, hogy a közösségek építésénél a legnagyobb lemaradás talán itt tapasztalható. Ezt magyarázza az is, hogy a kooperáció félvszázados múltja ellenére a korai beidegződések, a helyi partnerek politikai vagy éppen katonai túlsúlyától való félelem továbbra is érvényesül.

5. Összefoglaló értékelés

Egy szervezet, egy nemzetközi integráció jelentőségét nem életkora határozza meg. Még akkor sem, ha 55 év még emberi élettartamban sem lebecsülendő. Az igazi értéket az adja, ha az adott tömörülés teljesítette a kitűzött célokat, kiszolgálta, és képes kiszolgálni tagállamai együttes, de ennek keretében egyéni érdekeit is. Akkor beszélhetünk sikeres összefogásról, ha nem csupán a múltban, de a jelenben, és nem utolsó sorban a jövőben is alkalmasnak mutatkozik az előbbieket teljesítésére.

Egy összefogás hatékonyságát az (is) mutatja, ha tagjai a mindennapok valóságát szem előtt tartva racionális célokat fogalmaznak meg, és ennek megvalósításához megfelelő adminisztratív-technikai, és politikai, gazdasági eszközöket bocsátanak rendelkezésre. A szervezet múltja azt mutatja, hogy az ASEAN egy viszonylagosan szűkre szabott célokat kitűző nyilatkozattól fokozatosan, a mindenkori feltételek racionális elemzése, a célok illetően meghatározása révén jutott mind magasabb szintekre. Az 1967-es, a regionális béke és stabilitás biztosításának, a gazdasági és szociális együttműködés kibontakoztatásának vágyától eljutott oda, hogy a tagállamok önmagukat – három elkülönült entitásba illeszkedő, de mégis egységesnek tekintendő – közösségként határozzák meg, és ehhez hasonló példát a világban nem sokat találunk.

A beütemezett feladatok és célok megvalósítása, illetve elérése lassabban halad előre, mint a kitűzött dátumok ezt jelzik. Ez a nemzetközi, folyamatosan változó feltételrendszerek és a belső, örökölt és/vagy időközben bekövetkezett jelentős társadalmi és gazdasági viszonyok és ellentmondások közepette nem meglepő. Az ASEAN-t és tagjait, azonban nem sűrgeti az idő. Addig, amíg a belső társadalmi-politikai környezet megfelelő, valamint a külső partnerek is fontosabbnak tekintik a tagállamokkal való kooperációt, mint a térségtől való elfordulást, addig az idő a szervezetnek dolgozik. S mindkét oldalt illetően a helyzet, ha nem is minden tekintetben problémamentesnek, de elfogadhatónak ítéltető. Az elmúlt évtizedek – visszaesésektől nem mentes, de mégis viszonylagosan – folyamatos gazdasági fejlődése a térségbeli társadalmak szinte minden rétegének javított a helyzetén. A társadalmi-gazdasági feszültségek azonban nem szűntek meg, amint a globális problémák is jelentkeznek. Regionális szinten a szociális-gazdasági együttműködés a maga menete szerint folyik. Ezek a területeken a szervezet egészét feszítő, kezelhetetlennek tűnő gondok jelenleg nem jelentkeznek.

Nagyobb ellentéteket vált ki a külső partnerekhez való viszony. Az ASEAN tagjai valamennyi külső hatalommal hajlandók együttműködni, különösen a gazdasági területen. A politikai szférában sem fordulnának szembe senkivel, de a Délkelet- és Kelet-Ázsiában megváltozott feltételek a korábbiaktól eltérő helyzetet teremtettek a tagállamok számára. Az Egyesült Államok tartózkodóbb magatartása nem jelentene problémát, ha nem lenne jelen a térségben a globális szinten talán még csak nagy-, de Délkelet-Ázsiában szuperhatalomnak tekinthető Kína. Peking pedig eddig is élt a rendelkezésére álló lehetőségekkel, és szinte minden tagállamban nem egyszerűen gazdaságilag van jelen, de számos tagállamban elérte, hogy kiiktathatatlan és kiszoríthatatlan partnerré váljon. Ezt a jelenlétet alapvetően komplexebbé teszi a Dél-kínai-tengerre vonatkozó pekingi igény, valamint annak igencsak vegyes térségbeli kezelése.

Közismertek az alapelvek (a szuverenitás elismerése, a belügyekbe való be-nem-avatkozás, az együttes döntéshozatal, a szervezeti struktúrák együttes kialakítása stb.), amelyek mindeddig jól szolgálták a kooperáció fenntartását, a buktatókon való átjutást. Ezekhez idővel újabb irányjelzők csatlakoztak. Ilyennek tekinthető az „ASEAN összekapcsolhatóság” (*ASEAN connectivity*), amely a társadalmi lét szinte minden területén a kapcsolatok szorosabbá tételét szorgalmazza. Az összekapcsolhatóság az emberi (*people-to-people*) viszonyokra éppen úgy kiterjed az oktatásügyi, kulturális vagy éppen turisztikai kooperáció kiszélesítésével, mint az infrastrukturális (kommunikációs, közlekedési vagy energetikai) és intézményi összehangolódásra. Az elv, és annak megvalósítása magával hozza a regionális megértés és bizalom elmélyülését, amelyen keresztül tovább szilárdítja a társadalmi és politikai összefogást is.

Egy másik elv, amely már az ASEAN megerősödésével és nemzetközi elfogadottságával együtt született, az ASEAN-központúság (*ASEAN centrality*) (Petri & Plummer 2014). E gondolat szorosan kötődik a belső egység és a külső elismertség kérdéseire, amennyiben kifejezetten a kívülről érkező – nem feltétlenül kedvező – hatásokkal szemben ítéli szükségesnek a szoros összefogást, egységes fellépést, az egyik oldalon, míg a másikon az elvárás az, hogy a külső partnerek Délkelet-Ázsiát maguk is egységként, ráadásul az események középpontjába helyezve, és mintegy főszereplőként

fogadják el. Ezt a gondolatot könnyebb volt megfogalmazni, mint a tagállami együttműködésben gyakorlatban érvényesíteni.

Az ASEAN esetében sem elegendő a tegnapi és mai állapotok statikus megítélése. Látni kell a folyamatokat és az azokkal összefüggő változásokat is. Csak példaként említve, a vitarendezési mechanizmus önmagában nem hoz mélyreható változásokat a mindennapok gyakorlatában. Azonban az elv elfogadása, az ASEAN Alapokmányba illesztése hivatkozási alapot teremthet majd, hogy a DSM-et valós tartalommal töltsék meg a tagállamok. A múlt és jelen vizsgálatánál láthatók komoly akadályok a továbblépést illetően, de nem látni olyan veszélyeket, amelyek ma létében fenyegetnék a szervezetet.

Az elmúlt 55 év valóban a sikerről szólt-e? Nincs a nemzetközi kapcsolatokban olyan szervezet, amely időről-időre ne kerülne szembe problémákkal, ne tapasztalná meg akár a visszaesést is. Ebben a tekintetben a siker minimumát a fennmaradással igazolhatnánk. Az ASEAN esetében azonban érzékeljük a folyamatos megújulást, az igazodási képesség érvényesülését. 55 év alatt egy biztonságában fenyegetett térség elmaradott országai bizonytalan együttműködéséből a 21. század kezdetének egyik legelfogadottabb, kívánatos partnerként tekintett, politikailag-gazdaságilag megerősödött regionális intézményévé vált. Mindezt megkérdőjelezni értelmetlenség volna. Amint a problémáktól sem lehet eltekinteni. A mai ismérvek alapján azonban az állapítható meg, hogy a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége rendelkezik azzal a képességgel, hogy az elkövetkező időszakban további sikereket érjen el.

Az ASEAN eredményessége nem csupán azt üzeni a külső szemlélőnek, hogy a folyamatosan teret nyerő ázsiai (politikai és gazdasági) szereplők között e szövetséggel is számolni kell. Azt is alátámasztja, hogy a globális szinten érdekeit védelmezni kívánó és képes politikai és gazdasági szereplőknek továbbra is érdemes szemüket az ASEAN-on tartani, mert azzal együttműködve az össz-ázsiai folyamatokba is könnyebben beilleszkedhetnek, fejthetnek ki hatást. Az ASEAN együttműködés emellett azt is jelzi, hogy miként lehet – néha több, néha kevesebb sikerrel – a nemzeti és közösségi/integrációs érdekeket összehangolni. S mindez az uniós országok számára is követendő példaként szolgálhat.

Felhasznált irodalom

- Acharya, A. (2001). *Constructing a Security Community in Southeast Asia. ASEAN and the problem of regional order*. Politics in Asia series. Routledge.
- Association of Southeast Asian Nations (2022). *What we do*. <https://asean.org/what-we-do/>
- Beeson, M. & Stubbs, R. (Eds.) (2012). *Routledge Handbook of Asian Regionalism*. Routledge.
- Beeson, M. & Murray, P. (2020). Testing Times for Regionalism: Coping with Great Power Rivalry in the Asia–Pacific. *Asian Studies Review*, 44(1), 1-9. <https://doi.org/10.1080/10357823.2020.1681052>
- CARI ASEAN Research and Advocacy (2019, december 09). *ASEAN Economic Progress: ASEAN Economic Cooperation*. <https://www.cariasean.org/asean-2/asean-economic-progress/asean-economic-progress-asean-economic-cooperation/#.YsP97HZBw2x>
- Cheong, Y. M. (Ed.) (2004). *Asian Traditions and Modernization. Perspectives from Singapore*. Eastern University Press.
- Corr, A. (Ed.) (2018). *Great Powers, Grand Strategies: The New Game in the South China Sea*. Naval Institute Press.
- Croissant, A. & Lorenz, P. (2018). *Comparative Politics of Southeast Asia: An Introduction to Governments and Political Regimes*. Springer International Publishing.
- Gong, X. (2019). The Belt & Road Initiative and China's influence in Southeast Asia. *The Pacific Review*, 32 (4), 635–665.
- Hall, D.G.E. (1955). *A History of Southeast Asia*. McMillan & Co, Ltd.
- Hayden, B. (2016). ASEAN's Future Security Role: Cornerstone, Touchstone or Millstone? In Kawai, M. – Thusar, M. & Hayton, B.: *ASEAN's Regional Role and Relations with Japan. The Challenges of Deeper Integration*. (pp. 24–31). Chatham House.
- Ishikawa, K. (2021). The ASEAN Economic Community and ASEAN economic cooperation. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 10(1), 24–41.
- Idris, A. & Kamaruddin, N. (Eds.) (2019). *ASEAN Post-50. Emerging Issues and Challenges*. Palgrave-Macmillan.
- Ip, C. (2021. december 05). Will China and its E7 emerging economies render the G7 a redundant clique? *South China Morning Post*. https://www.scmp.com/economy/article/3157490/us-trade-tensions-beijings-zero-covid-goal-5-dilemmas-facing-chinas-economy?module=perpetual_scroll&pgtype=article&campaign=3157490
- Jetschke, A. (2012). ASEAN. In Beeson, M. – Stubbs, R. (Eds.) *Routledge Handbook of Asian Regionalism*. (pp. 327–337). Routledge.
- Kamaruddin, N. & Idris, A. (2019). Challenges and Opportunities; Lessons for ASEAN Post 50. In Idris, A. – Kamaruddin, N. (Eds.) *ASEAN Post-50. Emerging Issues and Challenges*. (pp. 239–247). Palgrave-Macmillan

- Kassim, Y. R. (2005). *Transition Politics in Southeast Asia. Dynamics of Leadership Change and Succession in Indonesia and Malaysia*. Marshall Cavendish Academic.
- Kusuma, S. – Scott, T. W. (Eds.) (2005). *Ethnic Conflicts in Southeast Asia*. Institute of Southeast Asian Studies.
- Mahbubani, K. & Sng, J. (2019). *The ASEAN Miracle. A Catalyst for Peace*. Ridge Books.
- Narine, S. (2012). Asia, ASEAN and the question of sovereignty: the persistence of non-intervention in the Asia-Pacific. In Beeson M. & Stubbs, R. (Eds.) *Routledge Handbook of Asian Regionalism*. (pp. 155–165). Routledge.
- Petri, P. A. & Plummer, M. G. (2014). *ASEAN Centrality and the ASEAN-US Economic Relationship*. East-West Center.
- Raditio, K. H. (2019). *Understanding China's Behaviour in the South China Sea: A Defense Realist Perspective*. Springer Singapore/Palgrave.
- Shambaugh, D. (2021). *Where Great Powers Meet: America and China in Southeast Asia*. Oxford University Press.
- Spandler, K. (2019). *Regional Organizations in International Society. ASEAN, the EU and the Politics of Normative Arguing*. Palgrave Studies in International relations. Palgrave-Macmillan.
- Stacey, J. D. (2021). *ASEAN and Power in international Relations. ASEAN, the EU, and the Contestation of Human Rights*. Routledge Contemporary Southeast Asia Series. Routledge.
- Tarling, N. (Ed.) (2008a). *The Cambridge History of Southeast Asia: Volume 1. From Early Times to c.1800* (Cambridge History Online) Cambridge University Press.
- Tarling, N. (Ed.) (2008b) *The Cambridge History of Southeast Asia: Volume 2. The Nineteenth and Twentieth Centuries* (Cambridge History Online) Cambridge University Press.
- Wee, C.F.W.-L. (2002). Introduction: Local Cultures, Economic Development, and Southeast Asia. In: Wee C.F.W.-L. (Ed.) *Local Cultures and the „New Asia”*. (pp. 1–27). ISEAS.
- Wee, C.F.W.-L. (Ed.) (2002). *Local Cultures and the „New Asia”. The State, Culture, and Capitalism in Southeast Asia*. Singapore, ISEAS.
- Yamaguchi, A. (2018). Global Value Chains in ASEAN. Newsletter, Institute for International Monetary Affairs (IIMA) No. 1
- Yates, R. (2019). *Understanding ASEAN's Role in Asia-Pacific Order. Critical Studies of the Asia-Pacific series*. Palgrave-Macmillan.